

Avrupa Konseyi DH-BIO’da

**“İSTEK DIŞI YERLEŞTİRME VE
İSTEK DIŞI TEDAVİ BAKIMINDAN
AKIL HASTASI OLAN KİŞİLERİN
ONURUNUN VE İNSAN HAKLARININ
KORUNMASI HAKKINDA
EK PROTOKOL ÇALIŐMALARI”**

Prof. Dr. Ergun Özsunay
Avrupa Konseyi DH-BIO’da Türk delegeesi

**II. ULUSLARARASI TIP HUKUKU
KONGRESİ**

21-23 Eylül 2017
Antalya

ÖZET: Bu bildiri, “*Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Haklarının ve İnsanın Onurunun Korunması Hakkında Sözleşme: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi*” nin “*akıl hastası kişilerin korunması*”na ilişkin 7. Maddesi bağlamında “*İstek Dışı Yerleştirme ve İstek Dışı Tedavi Bakımından Akıl Hastası Kişilerin Onurunun ve İnsan Haklarının Korunması Hakkında Ek Protokol Tasarısı*”yla ilgili açıklamaları içermektedir. Ek Protokol Tasarısı, büyük ölçüde 2004 tarihli “*akıl hastası olan kişilerin insan hakları ve onurunun korunması hakkında Bakanlar Komitesinin üye Devletlere Tavsiye Kararı*” nda yer alan tavsiyeler ve çözümlere dayalıdır.

I. Ek Protokolün *amacı*, akıl hastası olan kişilerin onurunun ve kimliğinin korunması; istek dışı yerleştirme ve tedavi bakımından temel hak ve özgürlüklerin garanti altına alınmasıdır. “*Akil hastalığı*” (mental disorder; trouble mental) kavramının, “*yerleşmiş uluslararası tıp standartları*”na göre anlaşılması kabul edilmiştir. İstek dışı yerleştirme ve istek dışı tedaviye ilişkin önlemler sadece ulusal hukukun öngördüğü hükümlere ve işbu Protokolde yer alan güvencelere uygun olarak uygulanabilir (hukuka uygunluk).

II. Ek Protokole egemen olan *belli başlı ilkeler* şunlardır: (i) *ölçülülük ve zorunluluk*; (ii) *akıl hastasının bir “güvenilen kişi seçme” hakkı*; (iii) *söz konusu önlemlerin uygulandığı kişilere bir hukukçudan (lawyer; un avocat) “hukuksal yardım” (legal assistance; assistance juridique) isteyebilme hakkı*; (iv) *istek dışı yerleştirme ve/veya tedavinin “uygun bir ortam”da (appropriate environment; environnement approprié) gerçekleştirilmesi*; (v) *mesleki standartlara uygunluk*.

III. Ek Protokolde, *istek dışı yerleştirme ve istek dışı tedavinin gerçekleştirilmesine ilişkin ölçütler* belirlenmekte; bunlara ilişkin “*kararların alınmasıyla ilgili usuller*” düzenlenmekte; *acil durumlarda söz konusu önlemlerin alınmasına yönelik kararların ne şekilde verilebileceği* açıklanmakta; *istek dışı yerleştirme veya tedavinin uzatılması ve sonlandırılmasına ilişkin koşullar* saptanmaktadır.

IV. Ek Protokole Taraf olacak Devletlerin, istek dışı yerleştirme ve/veya istek dışı tedavi önlemine tabi tutulan kişilere, “*güvenilen kişi*”nin desteğiyle, *bazı hakları etkin bir şekilde kullanabilmelerini sağlama yükümlülüğü* öngörülmüştür. Bu haklar, (i) *kendileri hakkında verilen önlemlerle ilgili kararın incelenmesi için bir mahkemeye başvurma hakkı* (appeal to a court); (ii) *önlemin veya onun süregelen uygulanmasının kanuni şartlara uygun olup olmadığının bir mahkeme tarafından gözden geçirilmesi istemi* (request a review by a court); (iii) “*güvenilen kişi*”nin desteği veya “*temsilcisi*” vasıtasıyla akıl hastasının “*şahsen dinlenilme hakkı*”nın (right to heard in person) gibi haklardır. Hakkında önlem uygulanan kişinin *temsilcisi veya avukatı* (representative and lawyer; représentant, avocat) ile (varsa) “*güvenilen kişi*” sine mahkemedeki tüm belgelere erişim hakkı tanınmıştır.

V. Ek Protokole göre, *tecrit etme ve kısıtlama* (seclusion and restraint; isolement et contention), ilgili kişiye veya başkalarına hemen gelebilecek bir zararın önlenmesi için ve gerçekleştirilecek “*riskle oranlı olarak, “en az kısıtlama ilkesi”ne* uygun olarak yapılabilir.

VI. Ek Protokolde, istek dışı yerleştirme veya tedaviye tabi tutulan kişilerin “*bilgilendirilme hakkı*”; “*haberleşme (iletişim) hakkı*”; “*şikayet hakkı*” ile “*üremeye*” (procreation) ve “*gebeliğin sonlandırılması*” na ilişkin sorunlar da düzenlenmektedir.

Ek Protokol Tasarısı halen *DH-BIO*'da görüşülmekte ve üye Devletler ile bu alanlarda etkinlikte bulunan STK'ların görüş ve eleştirileri ışığında metin üzerinde çalışılmaktadır. Ek Protokolle ilgili görüşmeler, *DH-BIO*'nun 24-27 Ekim 2017 tarihlerinde gerçekleştirilecek 12. Toplantısında sürdürülecektir. (Prof. Dr. Ergun Özsunay, 25. 08. 2017).